

95

Scurătorul

REVISTA LITERARA ȘI ARTISTICA

SUMRAUL:

- E. Lovinescu . . . . . Un poet basarabean
Căsuța veche, Vine-
I. Buzdugan . . . . . rea patimilor, Munții
în amurg.
Alexandrina Scartu . . . . . Intâlnire
Hortensia Papadat-Bogescu . . . . . Tovarășii
C. Narli . . . . . Așteptare
Ion Sân-Giorgiu . . . . . Elegii (II)

CRONICI:

- Virgiliu Moscovici: Teoria istorică a lui
A. D. Xenopol;
Mihail Iorgulescu: Cronica literară.

Editura **ALCALAY & Co.**

UNLEU

APARE SĂPTĂMĂNAL

A apărut:

E. LOVINESCU

„CRITICE“

VOL. I și II

EDIȚIA II

à Lei 8.—

EDITURA ALCALAY

SBURATORUL

REVISTA SĂPTĂMĂNALĂ LITERARĂ, ARTISTICĂ ȘI CULTURALĂ

BCU Cluj / **COLABORATORI:** ary Cluj

F. Aderca, Gh. Brăescu, Ion Buzdugan, Luca Ion Caragiale, Al. Cazaban, G. Cair, Gh. Cornea, Maria Cunțan, Ludovic Dauș, N. Davidescu, V. Demetrius, A. Dominic, Alexis V. Draculea, Victor Eftimiu, Elena Farago, Ion Săn-Giorgiu, Ion Al. George, Otilia Ghibu, I. Gorun, G. Gregorian, M. Iorgulescu, D. Iov, E. Lovinescu, M. Lungeanu, N. Mihăescu-Nigrim, Virgiliu Moscovici, R. Moșoiu, Constanța Marino-Moscu, R. Mândru, Liviu Marian, Claudia Millian, Corneliu Moldovanu, G. Murnu, D. Nanu, Ramiro Ortiz, Maria Pamfile, Hortensia Papadat-Bengescu, M. Pașcanu, I. Peltz, Ion Pillat, Al. Popescu-Telega, Dragoș Protopopescu, I. Petrovici, Al. Rally, L. Rebreanu, Eugen Relgis, Marcel N. Romanescu, G. Rotică, Al. Terziman, H. Sanielevici, Alexandrina Scurtu, F. Șirato, G. Silviu, Barbu Solacolu, Al. T. Stamatiad, G. Stratulat, Caton Theodorian, R. Toma, Ada Umbră, T. Vianu, I. C. Vissarion.

ABONAMENTE:

UN AN . . . . . LEI 50 = ȘASE LUNI . . . . . LEI 30

Pentru învățători, profeși și studenți

UN AN . . . . . LEI 40

PREȚUL UNUI EXEMPLAR 1 LEU

SBURATORUL se găsește de vânzare la toate librăriile și chioșcurile de ziare din România Mare

Abonamentele se primesc la Librăria Alcalay & Co. și la administrația revistei.

Administrația: Strada Sărindar No. 14

— BUCUREȘTI —

Manuscrisele, corespondența și schimbul se vor trimite pe po. adresa d-lui E. Lovinescu, str. Câmpineanu, 40.

SBURĂTORUL

REVISTA LITERARĂ, ARTISTICĂ ȘI CULTURALĂ

Director: E. LOVINESCU

UN POET BASARABEAN

Scriitorii grupați în jurul *Sburătorului* își vor aminti cu plăcere apariția printre dâșii a deputatului basarabean Ion Buzdugan. Cunoșteam acțiunea lui politică însuflețită și tumultoasă : energiile îndelung comprimate se destind cu violență. În d. Buzdugan sunt osută de ani de opri-mare și de tăcere forțată : ura latentă împotriva autocrației și-a deviat numai mobilul. Basarabeanul nostru duce mai departe o luptă de clasă ; în acțiunea lui, problema socială pare că primează problema națională. Fanatic, d. Buzdugan își consumă energiile împotriva principiului de ordine și de autoritate de care țara noastră are o atât de mare nevoie în momentele de față.

D. Buzdugan ne-a făcut însă și surpriza unui poet. I se cuvenia o simpatie anticipată : inspirația lui sosia din mijlocul unor tenebre, pe care le crezusem definitive pentru neamul nostru de peste Prut... I se mai cuvenia însă și o rezervă firească : muza lui nu putea avea decât caracterul unei laudabile inițieri literare. Lectura a înăbușit însă rezerva și a validat simpatia. D. Ion Buzdugan e, desigur, un poet basarabean ; prin unele versuri, e însă și *un poet*.

O bună parte din vastul lui material poetic, îi onorează mai mult simțul patriotic, viu chiar înainte de războiul de eliberare, de cât realizarea artistică. E o nobilă poezie de caracter local, în care se zbate dragostea de neam, îngrădită ca valoare poetică între literatura populară, Costache Stamate și Vasile Alecsandri. Această poezie pentru noi e veche de cel puțin cincizeci de ani ; pentru

Basarabia înseamnă însă o anticipație de jumătate de veac... Privite prin prisma istorică sau în cadrele locului, stihurile populare sau patriotice ale d-lui Buzdugan sunt încă o literatură legitimă și folositoare.

În paginile *Sburătorului* nu vom publica totuși decât poeziile ce au o inspirație originală și uneori chiar o rotunjime de formă ce le apropie de noi nu numai ca fond ci și ca expresie... Poetul *Munților în amurg* are și o viziune personală și talentul de a o realiza plastic; iar autorul *Căsuți vechi* — de o stângăcle încă frustă ca formă — afirmă o sensibilitate personală. Umanizarea casei, tradusă prin o serie de amănunte, e de o noutate și frăgezime remarcabile.

În *acest* poet—lăsând la o parte coarda patriotică, pe care i-o dorim numai în activitatea politică — în *acest* poet cu o simțire originală ce și va găsi o expresie și mai deplină prin contactul cu literatura nouă, ne punem speranța unei contribuții fericite a Basarabiei la literatura noastră.

BCU Cluj / Central University Library Cluj Lovinescu

CĂSUȚA VECHĂ

Căsuță veche de pe vale	Tu ca și sora ta vecină
De ce stai tristă și cernită	Ai îndurat în trai cu dânsul
Ca o bătrână gârbovită	Și bucuriile și piânsul,
Cu ochii tulburi, plini de jale,	Și din săraca-i, proasta-i cină
Ce de sub streșina de gene	Tu ai gustat, și din paharul
Se nita lăcrămând în zare ?...	De lacrimi și de durere
Căsuță veche, părăsită,	Sorbit-ai tu, cum soarbe 'nvinul
Perdută'n hau de buruene,	Paharul ucigaș de fiere
Pe cine aștepti cu nerăbdare ?	Să-și curme chinul și amarul.

Te înțeleg: aștepti stăpânul,	În dimineți de primăvară,
Care ți-a fost fecior și frate	Tu îl treziai din somn cu zorii,
Și gospodarul cu dreptate...	La plug să 'njudge boișorii
Tu i-ai știut în viață chinul	Și să pornească spre ogoară;
Și zbučiuțele desnădejdiei,	Iar seara l-așteptai la poartă
De tine n'a avut el taine,	Când va sosi el de pe luncă
Căci ți le-a împărtășit pe toate:	O dată cu semănătorii,
Voi ați purtat aceleași haine,	Fiământ și istovit de muncă
Aceleași sarcine și dăjdie!	Cu tine cina s'o împartă.

Când iarna-și pune pânza'n natră
 Și urlă vântul la fereastră
 Privind în flacăra albastră,
 Furat de gânduri, lângă vatră,
 Stăpânul tău visa că este
 Fecior de Crai și Suverana,
 Crăiasa zinelor măiastră —
 Era Ileana Cosinzeana,
 Crezând că viața-i o poveste..

Dar într'o zi, pe neașteptate
 Pe capul tău căzu năpaste:
 Stăpânul tău s'a dus la oaste, —
 Rămas-ai tu 'n singurătate! ...
 S'a dus să lupte cu păgânii...
 Soseau din crunta bătălie
 Vești și mai bune și mai proaste,
 Azi timpul ar fi și el să vie,
 Căci s'au întors de mult vecinii..

În van aștepți, căsuță veche,
 Căsuță goală, și pustie;
 Stăpânul tău căzu 'n câmpie,
 Și 'n rând cu alții, pus pereche,
 I'au dus culcați pe pat de scânduri
 În cel locaș de veșnicie...
 Și cruci le-au pus la cap de veghe
 În singuratica câmpie,
 Ca sentinelă la mormânturi.

Sosi-va primăvara iară
 Și toți vecinii tăi cu zorii
 Vor înjuga la plug bujorii
 Să tragă brazda pe ogoară.
 Și numai plugul tău cel harnic
 Cu biata sora lui — boronă,
 Vor zace trist plângând cu zorii,
 Și rugini-vor sub șopronă
 Stăpânul așteptând zadarnic!..

VINEREA PATIMILOR

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cycernic cântă clopotele
 Sub bolta întunerică
 În muțmur tainic șopotele
 S'adună la biserică.

Suspină depărtările
 Rupând tăria somnului,
 Prin noapte duc cărările
 Spre casa sfânt'a Dămnului

De tămâerea florilor
 Pe câmp e mirodenie...
 Cu trandafirii zorilor
 Tot satul e la denie...

Inchină toți plocoanele
 De sufletul părinților
 Și par'că plâng icoanele
 De patimele sfinților.

Ard stelele făcliilor
 În jurul lairului
 Bătrânii cu copii lor
 Ascultă viața MIRELUI.

Se 'nalță semnul Crucilor
 Și lumea-și plânge patimile
 Greșelelor și muncilor...
 — „O Doamne sfinte, iartă-ni-le“

Din buze, ca tăciunele,
 Șoptind, plâng Magdalinele
 Se înalță rugăciunele —
 Din inimi cu suspinele.

Iar când răspund cântările
 Ertarea Răstignitului
 Suspină lung oftările
 De patima IUBITULUI

Se duc la spovedanie
 Și-i spun amarul, jalele
 Iar preotul ia danie,
 Iertându-le greșalele

Și ușurate Măile...
 Duc dragoste copiilor
 Cum duc miros tămâele
 Din florile câmpiilor.—

MUNȚII ÎN AMURG

Pe frunțile de dealuri
Amurgu 'ncet se stânge:
Apusul zace 'n valuri
De purpură și sânge...

Cu noaptea ce se cerne
Coboară umbre 'n șasuri—
Și pe pământ așterne
Covoare de mătăsuri.

Iar munții par în zare
Niște cămili avane
Ce pleacă 'n depărtare
În șir de caravane...

Le mână negrul maur
În țări îndepărtate,
Ducând argint și aur
Din țara mea furate...

Doi stâlpi de foc în zare
O cruce par, cernită:
Pe cruce par'că moare
O umbră răstignită.

E țara mea înjunghiată—
Din rană-i curge sânge...
Pe bolta îmbujorată
Amurgu 'ncet se stânge...

ION BUZDUGAN

INTÂLNIRE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*Se întâlnește trenurile 'n gară.
Pornise unul de pe-un țărm de mare
Iar altul, par'că, părăsise 'n zare
Un munte 'nalt cu 'nfățișări de ghiară.*

*Acu vroiau să plece fiecare
Spre alte țeluri, înspre valuri iară
Sau poate, cine știe, în vre-o țară
Cu geruri mari, cu iarnă, cu uitare...*

*Și pe când roțile mișcau alene,
Doi călători priviră printre gene
În față unul altuia, pe ducă...*

*Au tresărit... căci între ei venise
O umbră sufletească — o nălucă —
Să-i lege o clipă'n lanțul ei de vise...*

ALEXANDRINA SCURTU

T O V A R A Ş I I

Tot acolo! Înţepenit pe linie! Înfipt pe şine de zece zile ca şi cum nu ar mai fi avut să se mişte niciodată!... şi mereu aşteptarea aceea trudită de a-l vedea pornit — şi mereu amăgirea aceea supărătoare a svonurilor bune: «Măine pleacă sigur»!

Dar de ce nu se urnea odată? Iţi venea să ţipi, să ucizi... Zece zile erau acelea în care fiecare ceas putea aduce orişice şi mai ales tot dezastrul.

Luptele erau trecute de Râmnic. Nu se ştia nimic. Bombardamentele încă depărtate erau rare şi astupate. Se scurseră demult transporturile noastre în sus spre Moldova şi Ruşi trecuseră mulţi în jos spre Buzău şi acum numai trecea nimic nici în sus nici în jos. Cu toate acestea nu se putea să fie ocupat Focşanul. Prevederile strategice limitele răbdărei, marginile umilintei, se propteau aci la cotul ăsta, inexpugnabil pe teren, inexpugnabil mai ales în suflete. Speranţa se fortificase aci desperat.

Cu toate că nu se ştia nimic, tăcerile erau consternate, vocile care se întrebau erau curmate de îndoială, glasul victoriilor răguşise.

Convoiul din urmă, căruia nevoia şi teama îi exagerau importanţa, ultimul transport al ajutoarelor foarte necesare, erau regimentul ăsta de artilerie rusească, care sosise încărcat într'un tren lung cu cai superbi, cu tunuri mari, cu echipa lului sanitară şi o aprovizionare îmbelşugată. O formaţie modernă şi completă.

Intrase majestuos în gară tras de o maşină uriaşă şi se oprise aşa de ferm, caşicum acolo i se isprăvise orice forţă motrice. De zece zile! De ce?

Linia era încurcată şi nu se putea libera.

Se uita pe linie înainte spre locul nevăzut al acestui nod misterios şi funest care oprea mersul liberator.

Se uita de zece zile cu desnădejde, cu grijă, cu încordare, cu nelinişte, cu decepţie şi azi de pe piaţa mică din dosul gărei, privea cu ură la orizontul neted, care în dimineaţa aceea luminoasă, de toamnă, aşternea miriştea lină, palidă ca o apă.

Cele trei rânduri de şine erau goale; golită de ultimul vagon, de ultima maşină veche, magazia, prin ale cărei portaluri deschise trecea golul luminei ca prin ogiva unui tunel părăsit.

Aripa Semaforului sta imobilă ca un semn neînţeles scris în văzduh. Inapoi aceeaşi pajişte, aceeaşi linişte, acelaşi vid luminos acoperit numai cu ceaţa gândurilor.

Circulau demult svonuri suspecte şi care iritau, despre manopere, despre rea credinţă şi chiar trădare. Mărima împrejurarilor şi

chestiile vitale ce se desbăteau așezau sufletele în cele două tabere ale urei cumplite de Cain și Abel.

În nu știu ce stație un transport important fusese compromis de incuria necinstită a personalului responsabil. Se auzise despre pedepse și chiar de execuția unor funcționari mișei. Apoi se desmințise și totul era turbure și se îneca în noianul de comentarii, de vești, de necazuri noi, și mai ales în năpasta covârșitoare.

Indignarea se disqualifica în mijlocul fantaziei și a neroziilor, care alimentau dezordinea minților și a faptelor.

Laurenția întreba zilnic pe cei ce aveau cădere, despre cauzele acelei nenorocite întârzieri, și scruta cu bănuială fizionomiile ca și răspunsurile, chinuită de sentimentul blestemat al îndoielei de toți și de toate.

«Ce putem noi?... la noi e liber!» Dau din umeri.

Laura răsufla puțin. Când nemernicia nu te mânjește de aproape ai o ușurare egoistă. Totuși argumentele nu o satisfăceau: — O singură linie încălțată inextricabil de zăpăceala convoiurilor.

Resemnarea edificată a funcționarilor îi scârțâia pe nervi o iritare dușmănoasă. O înfrâna o supremă cuviință, și teama de a nu se lăsa târâtă de vina suspiciunilor nedrepte. Așa erau timpurile, neliniștite și îndoielnice.

Probele și chiar obiectul nemulțumirii ei, îi lipseau. Era o stare de spirit absurdă dar intuitivă, a tutului și pentru toate lucrurile.

Nemulțumirea latentă și corosivă și agitația tutului le purta în ea. Ar fi asvârlit parcă cu umărul depe șine cutiile inerte ale trenului, și umerii erau sdreliți de nervozitate, cum i-ar fi sdrelit povara acelei mașini uriașe; iar nodul acela care încurca drumul salvărei, îi sta strâns sub frunte și îi pipăia împletitura cu gândul stăruitor și obosit.

Peronul era pustiu. Locuitorii misterioși ai aceluia tren enigmatic, se scoborau foarte puțin. Personalul gării părea și el consemnat în singurătatea indolentă a birourilor. Singur pe asfaltul alb sta ca o cioară cu hainele acelea negre pe care nu le schimba niciodată, doctorandul, care după una din variatele și ultimele dispozițiuni era detașat cu serviciul în gară. Sgribulit de frig, cu pălăria neagră infundată, cu mâinile în buzunarele pardesiiului, părea ursuz.

„Nu intra” — spuse Laurenției — „Eu nu pui picioarele acolo pentru nimic în lume”. — Vorbea cu necaz. Laurenția se uită întrebător. — Ce era nou?

De câteva zile numai aveau de lucru. Atmosfera locului era venetică. Nu mai venea nici un rănit român; oamenii de serviciu militar fuseseră și ei suprimați din gară nemai avându-și rostul ocupațiilor; ultimii clienți ruși încetaseră; trenul ăsta trăia ermetic între pereții lui. Se auzeau numai loviturile grele ale copitelor. Plutea un aer de părăsire pregătitor marelui abandon.

„Aseară a fost aici o turmă de păcătoși de ăștia care treceau nu știu încotro.. și patul mișună”.

Laura se roși de nemulțumire. Patul unic.. așa de curat pe care și-l îngrijea cu atâta sârguință!

— Să fi curățat! —

„A curățat... a opărit... de geaba! S'au înfipt în pături, în perne... Poate să crape pământul... eu nu mă apropii!”.

Laura trecu peste iritarea asta răutăcioasă. Toată lumea era sdruncinată în chip felurit. Nu era vreme de atitudini elegante. Țsta, era să vede așa, îndrăciti și pe ce se cuvenea și pe ce nu.

Ignoranța sau curaj, pe Laurenția nu o speria exoticele nume al exantematicului. Nu știa binecum e. Ca și ciurma, reprezintă o noțiune. Chiar când noțiunea e simbolul culminant al pacostei, dela noțiune la realitate e o distanță.

De moarte nu îi era frică. Dela un timp nu îi mai era frică de nime. Dar o plictisea cumplit murdăria din sărmana ei infirmerie. Dușmanul acela mic și încăpățânat era o nenorocire împotriva căreia se vedea neputincioasă.

Ar fi trebuit să părăsească postul ei devenit nefolositor cași al celorlalți. Un sentiment nemărturisit o făcea să-și prelungească oficiul, cașicum abdicând ar fi lucrat și ea la opera nenorocită a presimțirilor rele. Apoi mai avea nevoie și să se miște, să pornească către undeva. Drumul ăsta sterp îi da totuși impresia unui progres; i se părea că a aflat ceva, că a urnit din loc, încremenirea sepulcrală, a acelei epoce de agonie.

Erau injecții pe care și le infiltra în contra morței apropiate.

Destinele obștești se amalgamau așa de absolut cu pătimirile ei sufletești, încât în apriga urmărire a desfășurării faptelor, erau conținute deodată toate problemele ei personale. Acasă între pereții de pe care se desprindeau văluri de văluri de rele și dureri, unele mai mucedu ca altele, nu putea sta fără să și încruite sufletul și gândul prea mult, tăindu-se în ascuțitișul lor.

— Eu tot intru. Mi-e frig! N'o să stau trei ceasuri cu ochii pironiți pe trenul ăsta blestemat.—

„Să nă pui nimic pe pat!”.

Laurenția rămase cu pălăria și paltonul, și își puse dinainte numai șorțul cel mic.

O cuprinse deodată hărnicia. Cu ultimul sublimat, frecă tot ce era de lemn: pervazurile, mesele, polițele goale, scaunele. Se uită la pat cu mâhnire, apoi își trase un scaun la geam, se așeză și scoase ghemul de lână și iglițele cu care fabrica manșete de lână fără număr, parcă ar fi vrut să sporească cu ele numărul soldaților ce aveau să le poarte.

Două umbre întunecară geamul ușei și doctorandul precedând un ofițer rus intră, prezintă Laurenției pe Căpitanul medic al Regimentului apoi ieși fără întârziere.

Căpitanul Rus se înclină cu o îngâmfare politicoasă.

Laura se sculase drept, rigid, rece, parcă i se înfățișa însăși întruparea vrășmașă a cauzelor oculte și infame care înpodmoleau trenul și încălceau șinele; cu o așa de mare ostilitate, cașicum descoperise maleficiul care înpodmolea și încălcea ceva mai mult în țesătura turbure a necazurilor.

Meicicul era scund, agil, nervos, cu o barbă mică și ochelari

cenuşii. Nu era Rusul Caucazian nici Moscovit, nici Siberian. Era un Rus fără de ataşe indigene vădite. Un Rus de contopiri şi suprapuneri.

Semnăna cu unii oameni de pretutindeni, cu aceea categorie de cărturari înăspriţi în maniarea controversată şi stearpă a ideilor. Ca Rus semăna cu portretul ce ne facem de anarhiştii teoretici, glaciali şi obstinaţi până la limită.

Acei căror platonismul le dă o cruzime rece a principiilor desperate de neputinţă, şi necumpătate de experienţă.

Ca om de pretutindeni mai semăna şi cu unele tipuri care îţi pricinuesc nelinişte fiindcă ochii mici şi ascuţiţi ascund sub ochelarii cu geam închis o cugetare maliţioasă o cercetare vicleană. Ceva de poliţist travestit care are puterea stânenitoare de a-ţi primejdui cinstea cu un gest, sau ceva de hoţ deghizat care are discreţionara putinţă să te fure sub aparenţe cinstite.

— Ce fel de Rus?—se întreba aşteptând mută.—Străin de seva slavă a stepelor, a fluviilor, a pădurilor?—

Politeţa îngâmfată a aceluia străin antipatic o irita.

Din fericire antipatic! Işi putea lăsa liberă aversiunea pentru acei amici pe care raţiunea cu greu îi impunea presentimentului.

Protocolar şi imperios Doctorul după ce îşi declină din nou numele şi titlurile, spuse că are un bolnav care din nefericire nu se mai poate mulţumi cu ajutoarele infirmeriei regimentare şi trebuie transportat într'un spital. Ceru Laurei să-l ia în primire formal şi să se însărcine cu rânduirea lui.

Accentua interesul ce pune pentru bunul tratament al bolnavului, ca pe o supremaţie a Naţiunii Imperiale, cu reticenţe care conţineau bănuiala asupra capacităţii Sanitare Române.

Oficios şi scurt, Laura îl asigură de perfecta sollicitudine a tuturilor pentru bolnavi şi aliaţi. Atunci Căpitanul porni în consideraţii generale abundente asupra lucrurilor de actualitate. „Stăm aici pironiţi de incuria Căilor Ferate!... Un transport militar aşa de important!..

Artileria Imperială Rusă!... Impiedicaţi de dezorganizarea tuturilor oficiilor! Ce ajutor se putea da României! Erau timp şi osteneală pierdute!... Se înturnau forţe rentabile depe alte puncte capitale!..“

O violenţă conţinută, o răutate ascunsă, un dispreţ vădit pentru România şi cauza ei, şi o exagerată politeţă circumstanţială.

Laurenţia la intervale îi tăia vorba cu argumente din nefericire slabe în amănunte şi a căror convingere îi lipsea, şi cu aprecieri aproape brutale prin acrimonia lor precisă, asupra normelor de ordin general ale ajutorului rus.

Era vorbăreţ medicul. Işi desfăşura o serie de idei în amănunţimea lor. Pe Laura o durea capul. Tăcea, sperând că o să plece, că o să-i piară de sub ochi vulpea aceea venetică cu vorbă veninoasă. Mai mult decât animozitatea lui insolentă către tot ce era românesc, o supăra ceva perfid care rânjea înapoia verbiajului. Indignarea lui suna fals. Minţea! mersul trenurilor, soarta luptelor nu-l interesau. Insulte erau gratuite şi de rea credinţă. Omul ăsta avea gânduri asupra acelor evenimente, pe care ochii mici le ascundeau sub ochelarii cenuşii, şi care provocau

pe Laurenția printr'o bațjocoră bine adăpostită subț politețã condescendentă și subț indignarea ipocrită.

Deplânse apoi cu falsă cîmpătînire starea nenorocită în care se găsea țara asta pentru care mărînimooasa bunăvoință Rusă nu putea nimic. Nici o cale de comunicație... șosele mizerabile... o singură arteră de cale ferată nici aceea dublă... Și se vorbise de o Românie civilizată!.. a fost o surpriză!..

— A fost o surpriză . . . . .!

Răbdarea Laurenției se sfârșea. Numai aducea conversației decăt o atenție înrăită, susținută de curiozitate.

— Dela nord. Kusul ăsta!.. Depe Baltica...! dela confînele germanice! Produs de frontieră, de inimiciții și fuzionări limitrofe. Agent natural de compromisuri și de uri latente, subț forme de revendicări sociale perturbative.

Acest medic al Armatei îngânfațului Imperiu, nu păstra aroganța grandoarei Ruse, decăt față de România cea disprețuită. În politica interioară aducea desigur subversiuni violente și malițioase.

Avea prolixitatea aceea migăloasă a personagiilor din romanele rusești. Te plictisea ca lectura anevoioasă și încâlcită a o sută de pagini în care Alexiewi și Serghiewi vecinăresc în lungi vizite și nesfârșite conversații, dela evenimentele găinării până la irosul preceptelor de filosofie socială și se dibuesc unul pe altul cu scopul mic și îndărădnic al vreunei transacții, vânzarea unui cal sau traficul unui drum vicinal. Mică burghezie lacomă și șireată subț o bunătare familiară și gospodărească muncită tradițional de sentimentul pervertit al refacerilor și libertăților.

Dintre ei era și medicul Căpitan. Era un Alexieff oare care, conviv doctrinar al gospodăriilor micei proprietăți, mai antipatic ca noblețea generoasă și despotă, ca Bojarul ruinat, ca turnna întunecată a Nordului nenumărat căt, frunzele pădurilor și nisipul stepelor,, Laurenția țepănă și învrăjbită curmă poli-loghosul supărătorului: — Bolnavul — zise — poate veni deîndată. Voi telefona spitalului militar.

Cu înclinașuni exagerate medicul ieși. Laura privi spre tren. În cuget, în suflet, în umeri se domoli truda cu care vrea să l.urnească. După multe convulsii, ajutorul Rus înceta brusc de a mai avea- ființa în ea.

— Se vor duce — vor rămâne... și pentru ce..? devine indiferent față de zădărnicia sbaterii.

O resemnare o cuprinde. Nu resemnarea perfidă a Rusului, nu resemnarea idolentă a Keferiștilor: aceea a stovainizatului care privește neputincios organele amortite provizoriu, în care cuțitul înfige travaliul problematic al vieții sau al morții.

(Sfârșitul în No. viitor)

HORTENSIA PAPADAT-BENȚESCU

AȘTEPTARE

*Azi te-am văzut pe stradă — doar o clipă:
Te-am întâlnit și eri, și — acum o lună:
Un falfăit de aripă.*

*Zadarnic dorul meu voia să ți spună,
Și să te roage blând, umil,
Să nu sfărâmi un vis ce se'nfiripă,
Să nu omori o floare, în April.*

*Zadarnic, ai trecut ușoară
Pe lângă pieptul care clocotea;
Și dac' ai întâlnit privirea mea,
Ea ți-a părut sălbatecă și rece.
Dece n' ai vrut să vezi,
Ce sub oglinda gheții se petrece?*

*O! ce splendori ai fi putut găsi!
Eu mi-am făcut din inimă un templu,
Din care alungat am pas cu pas,
Tot ce era meschin și de pripas.
Apoi pereții toți i-am zugerăvit,
Cu chipul stânt și mult sărbătorit,
Ca veșnic în adâncuri să-l contempļu.*

*Și am ridicat un tron impodobit,
Din înălțimea cărui, să domnești,
Să se'nfioare templul când vorbești,
Și să-ți repete vocea înmuit.
Apoi s'o întârzie prin unghere,
Discretă, ca o pală mângâiere,
So pot simți și când va fi tăcere...*

*Biserica din mine te așteaptă.
Păianjenii deja au început,
Să impletească mreje prin altare,
Și doar e și de mare sărbătoare!
N'auzi cântări, n'auzi, în depărtare?
Nu sfărâma nădejdea ei cea dreaptă:
Biserica pustie, te așteaptă!*

C. NARLI

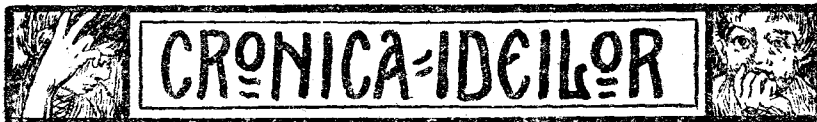

ELEGII

II

*E serbătoarea naturii și'n zvonul de ape și vînt
Urcă spre cerul de-azur viața pe o scară de dor.
Și din risipa de bunuri zvărlite'n belșug pe pămînt,
Azi își culege un dar orice pribeag cerșetor.
Ca o cupolă de templu deasupra e boltă înaltă —
Turlele vechei cetăți parcă s de mărgăritar.
Aripa și moaie lăstunii în opele care tresaltă,
Peștii de-argint și de foc joacă'n al undei cleștar.
... Toate grădinile cîntă și'n umbră sint voci ce se chiamă,
Zeul iubirei s'a 'ntors ca să domniască acum,
Dar numai ochii tăi astăzi sint plini de 'ntunerec și teamă
Și strălucirei se nchid care le ntîmpină'n drum.
Brațele albe-ți deschide și ochii tăi umple-i de soare,
Prinde pe gura-ți de foc al primăverii sărut,
Sufletul tău să se'nbrace în mantie de sărbătoare,
Și să surîdem senini și fericiți ca'ntrecut.*

ION SÂN-GIORGIU

Teoria istorică a lui A. D. Xenopol

II.

Xenopol, ca să ne dovedească cum că istoria poate fi știință, schimbă definiția de până acum a științei — după cum schimbase, în acelaș scop, clasificția științelor și definiția legei. În adevăr, prin știință se înțelegea de către toți un sistem de adevăruri generale. După definiția aceasta,

istoria nu poate fi știință căci ea e cunoștința individualului. Știința e un sistem de adevăruri dovedite — oricum ar fi ele, generale ori singulare. În cazul acesta, istoria, ale cărei fapte importante sunt toate dovedite, poate fi considerată foarte bine ca o știință, deși nu poate prevedea viitorul. De altfel, după Xenopol, prevederea viitorului nu e o parte esențială a unei științe; știința trebuie în primul rând să demonstreze adevărurile sale, apoi să le dea explicația cauzală. Și dacă, în ce privește puțința dovedirii adevărurilor, științele de succesiune sunt inferioare celor coexistente, ele sunt superioare prin explicarea cauzală care poate merge la succesiune până la infinit.

Prin ce procedeu trebuie să-și construiască istoria adevărurile sale? Va scoate ea un adevăr particular din altul general pe cale silogistică, adică se va servi de deducție? Ori se va servi de inducție, care, după cum spune Stuart Mill: „e un procedeu prin care conchidem că ceia ce e adevărat pentru unii indivizi ai unei clase e adevărat pentru întreaga clasă; sau că ce e adevărat uneori va fi totdeauna în împrejurări asemănătoare? Xenopol indică inferența raționamentului de la particular la particular.

De fapt, Xenopol, antrenat de principiile pe cari le văzurăm, nici nu putea găsi alt mijloc. Inferența apare dela sine ca singurul procedeu în stare să stabilească adevărurile istorice. În adevăr, procedeu inducției e îndeptătit în științe prin credința în statornicia legilor naturii. E clar că știință fără postulatul cauzalității universale nu poate exista. Ideia cauzalității e ușor reductibilă la două principii: 1) orice fenomen presupune o cauză și 2) aceleași cauze, în aceleași împrejurări, produc efecte identice — principiu pe care am văzut că-l pomeneste și Xenopol. Istoria însă, în teoria sa, e știința particularului — deci e împedată că nu se poate folosi nici de inducție, nici de deducție.

Un însemnat loc ocupă în teoria istorică a lui Xenopol chestia neconștiutului în istorie. După el sfera neconștiutului e mult mai mare ca a conștiutului; de ea țin toate sentimentele, facultățile intelectuale, etc. Dacă ne referim acum la filosofia cunoscutului în sistemul lui Spencer, găsim o idee care ar putea avea o legătură cu aceia a lui Xenopol și anume: „O realitate incunoscutibilă formează substratul tuturor fenomenelor“. De altfel Xenopol mai este în acord cu Spencer în unele puncte, cum — de pildă — am văzut că admite principiul persistenței forței și în succesiune.

Xenopol susține că puterea care îndrumă dezvoltarea în succesiune — evoluția — este și ea plină de neconștiut și, mai departe, că orice fapt social pleacă dela un individ și apoi trece la masă. Faptul individului e conștiut, dar efectele lui asupra masei sunt neconștiute.

Aci, Xenopol, căzând în păcatul recunoscut de el savanților occidentali, generalizează. Chiar el stabilise că *seria* nu se folosește de generalizare pentru a uni faptele individuale, cum o face *legea*, ci se slujește numai de cauzalitate. Aș putea cita, ca exemplu al eroarei acestei generalizări, revoluția engleză dela 1688 cu a doua răsturnare a Stuartilor, care e un act social pornit în mod pașnic și conștient dela formațiuni colective, cum era parlamentul englez format din cele două partide cunoscute, și nici decum pornit dela un individ anume.

Și acum, privind în totalitatea ei teoria lui Xenopol, ca ne apare ca o construcție ideologică luminoasă, cu principii îndrăznețe și argumente solid și logic legate. În adevăr, chiar dacă științificarea istoriei nu s'a făcut — și nu știu dacă se va face definitiv vreodată — contribuția lui Xenopol adusă într'o luptă de idei ce pasionează de mult timp știința occidentală, e desigur unul din gesturile cele mai însemnate pe care l'a făcut cultura românească în civilizația universală. Și ce bine ne-ar părea dacă n'am fi nevoiți să terminăm aceste considerații despre teoria lui Xenopol, cu trista constatare a ușurinței cu care ne-am obișnuit să trecem, în școli și în viață, peste toate manifestările de seamă ale culturii noastre!

BCU Cluj / Central University VIRGILIU MOSCOVICI

CRONICA LITERARĂ

I. Măști de bronz și lampioane de porțelan

În măști de bronz și lampioane de porțelan d-l Ion Minulescu întrebuintează un vechi și binecunoscut fel de a captiva încă dela început pe cititor și a-i atrage atenția în mod serios.

Prezینți cu greutatea afirmației personale un tip ce ar fi putut fi real după precauțiile pe care le iei, îi inventezi legende, te îngrijești ca totul să fie imposibil de controlat și, după ce pe mulți îi vei fi făcut să creadă că tot dinadinsul — cazul F. Aderca cu *Scrisorile lui Lucilius* — în povestea existenței lui, îi publici în fine «*pour la bonne bouche*» manuscrisul în a cărui posesiune totdeauna te afii datorită unor extraordinare împrejurări.

Procedeul îl cunoaștem dela marii povestitori de lucruri ciudate. Edgar Poë e primul din rândul acestor scriitori în a căror operă realul se învecinește cu imposibilul, iar impresia nelămurită de verosimilitate se sbate în ghiarele nebuniei.

Astfel de cărți, scrise totdeauna într'o limbă remarcabilă zgudue adânc, iar amintirea lor obsedează. Personagiile din ele revin stăruitor și chinătoare pentru cititorul care vrea să le uite.

D-l Ion Minulescu își închipue un naufragiat pe bordul unui yacht care, ajungând câțiva ani în urmă în rada unui port, aduce printre alte curiozități și manuscrisul cu titlul sugestiv de mai sus.

È în el un adevărat roman sub formă de jurnal, romanul unui suflet călător și bolnav până la nebunie.

Conștiința și raționarea răului de care suferă, unite cu groaza de nebunia care îi rânjește uneori față din toate chinurile și așteptările naufragiatului nostru adevărate simptome de o intelectualitate și o sensibilitate suprarafinate și extrem de interesante.

Așa se explică de ce atât eroul principal cât și siluetele de femei ce îl înconjură și îl ajută până la un punct să dezvăluie misterul existenței lui—Ada Paganini și Luiza chelnerița de hotel—sunt tipuri ce se desprind limpede și rămân definitive în cadrele cari se mișcă.

II. Cartea Munților de Bucura Dumbrevă.

Autoarea *Haiducului și Pandurului*, romanele istorice bine cunoscute, tipărește în editura *Cărților galbene* un nou volum de proză.

Apreciem de astădată direct însușirile de prozatoare ale autoarei, întrucât *Cartea Munților* a fost scrisă deodreptul în românește. Cititorii își aduc aminte poate că *Haiducul* era o traducere după originalul german.

Genul căruia aparține *Cartea Munților* e greu de definit. Insuș titlul spune prea puțin, tocmai pentru că în el se cuprinde foarte mult.

Curiozitatea e veșnic vie și la fiecare capitol cititorul își dă seama că în această carte se găsesc cu totul alte lucruri decât cele la cari se aștepta în precedentul. *Inchinarea* cu care sfârșește volumul—în alte părți *Inchinarea* obișnuit îl deschide—lămurește deplin intențiile autoarei.

E vorba de poezia și învățământul adânc moral și filosofic pe care numai munții îl cuprind. Ei reprezintă înălțimile reale ale vieții. Ei dau îndemnul ascensiunii în viață. În propriu și în figurat lucrul acesta este de netăgăduit. Atmosfera muntelui purifică, aerul său tare dă forțe noi celor pregătiți și doboară pe cei nechemați.

E ceva extrem de interesant în *Cartea Munților*: e înălțarea la valoarea de simbol a tuturor înfățișerilor vieții omenești.

Autoarea e însă o pasionată fără pereche pentru frumusețea munților. Un puternic simț pentru natură — chiar în manifestările ei potrivnice omului — unit cu înțelegerea fină a nuanțelor de armonie ce se stabilesc între ea și om, îi inspiră lucruri de frăgezimea de simțire din primele capitole. În cari drumetul e pregătit pentru ascensiunea ce va începe

Darul de observație exactă și ușurința de a mânuși imaginea vie și colorată duc pe autoare la paginile din *Focul, Stănele* și mai ales *Florile* și *Anotimpurile*. În descrierea acestora din urmă se găsește ceva din sincera emoție pentru lumea plantelor, pe cari ne-a deprins să le iubim, să le admirăm și să le cunoaștem d-l I. Simionescu, merită să fie amintit și capitolul *Duhul Munților* care dovedește pe lângă însușirile de mai sus și puterea de evocare a vieții trecutului nostru și mai ales a vieții retrase și necunoscute a schimnicilor noștri din cari cei mai mulți ispășesc în singurătate păcate făptuite în vârtejul acestei lumi.

Autoarea și-a ajuns scopul. Face iubiți munții și deșteaptă dorința de a-i vedea, pregătind însă în același timp și suflețește pe drumetul ce va cuteza să se avânte pe drumul greu al urcușului. Volumul devine un *vade mecum* pentru alpinistul inteligent din prezent și din viitor.

III. Amintiri universitare de Ion Petrovici.

Cititorii acestei reviste le cunosc pe toate. Săptămână de săptămână le urmăream cu toții, nerăbdători să vedem defilând întreagă pe dinaintea noastră galeria figurilor universitare.

D-l I. Petrovici e aproape un contemporan al nostru. Cei zece ani cu cari ne-a luat înainte sunt prea puțin desigur pentru a determina în cursul lor schimbări prea mari în manifestările ca profesori ale figurilor evocate.

Aceasta era explicația că citind *Amintirile Universitare* ne reîmprospătam propriile noastre amintiri.

Plăcerea de a vedea prinse în linii sigure și complete figurile profesorilor noștri, de a-i recunoaște imediat și mai ales de a retrăi cu autorul încăodată viața de student cu toată frăgezimea ei de impresii de atunci, constituie pentru *Amintirile* d-lui I. Petrovici atracția principală.

D-sa cunoaște bine pe profesorii de la filosofie și îi pune în lumina lor adevărată. Lipsește din portretele d-sale patima. D-l I. Petrovici, *profesor universitar* și d-sa, îi judecă după inima și cu ochii de atunci ai studentului care le urma cursurile. De aci sinceritatea portretelor și *nota rară* a volumului de față: separarea personalității prezente de cea din trecut, când e vorba de o *amintire* exactă.

Amintirile Universitare din acest punct de vedere nu pot supăra pe nimeni, iar ca mijloc de cunoaștere a impresiilor ce fiecare profesor le face asupra auditorului de studenți, sunt neprețuite.

Din figurile vechi și azi dispărute din viața universitară apar d-l C. Demetrescu și Titu Maiorescu. Capodoperă de analiză fină și explicare psihologică este după credința noastră *portretul* celui dintâi.

Dintre contemporani d-nii *N. Iorga* și *C. Rădulescu-Motru* sunt figuri care se desprind cu o mare putere de viață.

Spuneam că d-l I. Petrovici își notează impresiile dela cursurile foștilor săi profesori și nu considerațiile pe cari situația prezentă l-ar fi îndreptățit să le facă.

Această notă de *impresionism* e și mai pronunțată în schițarea figurilor de profesori dela altă facultate decât cea de filosofie.

Impresiunile sunt mai sigure decât aprecierile critice; când sunt sincere și spontane ele spun tot atât dacă nu chiar și mai mult ca cele din urmă.

De aceea sunt juste impresiile dela cursuri străine de specialitatea sa, precum cele dela lecțiile d-lor Onciu, Densușianu și M. Dragomirescu.

În aceeași ordine de idei menționăm foarte simpatică figură a lui Gh. Mărzescu profesor la facultatea de drept.

E ceva tineresc, veșnic tineresc în aceste «Amintiri»: sufletul studentului revoltat contra profesorului care atacă pe cel care lovește într'o credință scumpă și în purtătorul ei, aprecierea numai după acest gest și simpatia ori antipatia care se stabilește pentru unul în contra celuilalt.

Sugestive sunt din această privință paginile cari amintesc vremea când tocmai în timpul comemorării lui Mihai Viteazul, d-l O. Densușianu scrisese articolul său contra eroului nostru național.

D-l Petrovici sfârșește cu amintirea figurilor foștilor colegi și a serbărilor dela 2 Iulie 1904.

Mihail Iorgulescu

A APĂRUT DE

E. LOVINESCU

CRITICE

Vol. III

Ediția II

A APĂRUT

ANUL II

No. 2

Lectura pentru toți

:: MAGAZIN ILUSTRAT LUNAR ::

SUB DIRECȚIUNEA D-LUI E. LOVINESCU

Sumarul

BCU Cluj / Central University Library Cluj

- Nedreptățiții și favoriții literaturii . *E. Lovinescu*
Așteptare (poezie) . . . . . *Alexandrina Scartu*
Regina Elisabeta (nuvelă) . . . . . *Maiorul Gh. Brăescu*
Povestea Cucului . . . . . *I. Dragoslav*
Civlizația Germană . . . . . *George Cornea*
Povestea noastră (poezie) . . . . . *I. N. Pârvulescu*
Pe Șantier (schită) . . . . . *Andrei Braniște*
S. M. F. S. F. 300 L (schită umoristică) *G. M. Vlădescu*
-

Abonamentele se fac la **Librăria ALCALAY & Co.**

Lei 36 pentru un an

„ 18 „ șase luni

Prețul unui număr Lei 4.—

EDITURA ALCALAY

A APĂRUT:

E. LOVINESCU

CRITICE

VOL. III
EDIȚIA II-a

LEI 10

EDITURA ALCALAY

BCU Cluj / Central University Library Cluj
ULTIMELE NOUȚĂȚI

I. PETROVICI

Amintiri universitare

Prețul 8 LEI